

УЗАГАЛЬНЕННЯ

практики розгляду Срібнянським районним судом цивільних справ окремого провадження про усиновлення за 9 місяців 2015 року

Відповідно до плану роботи Срібнянського районного суду Чернігівської області на II вівріччя 2015 року заплановано проведення узагальнення практики розгляду Срібнянським районним судом цивільних справ про усиновлення дітей за 9 місяців 2015 року.

Згідно з ч.3 ст.51 Конституції України, ч.1 ст.5 СК України держава бере на себе обов'язок щодо охорони сім'ї, дитинства, материнства та батьківства, а також створення умов для зміцнення сім'ї.

Усиновлення має давні традиції, хоча способи розв'язання цієї проблеми є неоднозначними й залежать від рівня розвитку суспільства та національних особливостей.

Інститут усиновлення як пріоритетна форма сімейного виховання дітей, які залишились без турботи батьків, відомий усім правовим системам. Визначальною ідеєю інституту усиновлення є турбота про дітей, які втратили батьків або з тих чи інших причин позбавлені батьківського піклування, створення для них середовища, яке є характерним для сім'ї. Українська держава сприяє розвитку усиновлення, встановивши обов'язковий судовий порядок його проведення, заборону посередницької, комерційної діяльності щодо усиновлення дітей, вимоги стосовно нагляду за станом утримання та виховання дітей, усиновлених іноземними громадянами, можливість застосування до усиновлювача такої санкції, як позбавлення батьківських прав.

Позбавлення батьківських прав є крайнім заходом сімейно-правового характеру, який застосовується до батьків, що не забезпечують належного виховання своїх дітей. Такий захід може застосовуватися тільки за рішенням суду.

Конституція України гарантує дітям усі права, необхідні для їхнього розвитку і життя.

На захист прав дитини, її розвитку прийнята низка міжнародних документів. Серед цих документів особливо важливе значення має Конвенція ООН про права дитини, яку було прийнято і відкрито для підписання, ратифікації та приєднання резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 р. Ця Конвенція ратифікована Верховною Радою України і набула чинності для України 27 вересня 1991 р. Міжнародними зобов'язаннями Україна гарантує свободу і гідність своїх дітей, створює умови для їхнього всебічного розвитку.

Відповідно до ст. 9 Конвенції про права дитини дитина не повинна розлучатися з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням визначають, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Таке розлучення може бути необхідним, наприклад, коли батьки жорстоко поведуться з дитиною або не піклуються про неї.

З метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіти, соціальний захист та всебічний розвиток в Україні останніми роками було прийнято низку нормативно-правових актів, які встановлюють основні принципи та напрями захисту прав дітей, а також основні засади державної політики у цій сфері. Якісне забезпечення прав дітей можливе виключно за умови професійного та сумлінного виконання своїх обов'язків компетентними органами державної влади. Особлива відповідальність покладається також на суд, оскільки дитина, позбавлена батьківського піклування, не може захистити себе самостійно.

Зокрема, у 2001 р. прийнято Закон України "Про охорону дитинства", в якому встановлюється, що охорона дитинства в Україні є стратегічним загальнонаціональним

пріоритетом. Цей законодавчий акт встановив основні принципи та засади проведення усиновлення, а саме: можливість усиновлення виключно в інтересах дитини та відповідно до закону; пріоритет громадян України на усиновлення дітей, які є громадянами України; усиновлення дитини, яка є громадянином України, іноземними громадянами тільки у випадку, коли були вичерпані всі можливості щодо передачі під опіку, піклування, на усиновлення чи виховання в сім'ї громадян України; заборону зайняття посередницькою комерційною діяльністю щодо усиновлення дітей, передачі їх під опіку (піклування) чи на виховання в сім'ї громадян України або громадян інших держав; укладення з іноземними державами договорів про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, з питань правового захисту дітей - громадян України, усиновлених іноземними громадянами, та здійснення контролю за умовами утримання та виховання таких дітей у сім'ях іноземних громадян.

У 2005 р. прийнято Закон України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування". Цей Закон визначає правові, організаційні, соціальні засади та гарантії державної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа, і є складовою законодавства про охорону дитинства.

Основним законодавчим актом у сфері регулювання відносин усиновлення та позбавлення батьківських прав є Сімейний кодекс України, прийнятий 10 січня 2002 р. і набрав чинності з 1 січня 2004 р. (далі - СК України).

Порядок розгляду справ про усиновлення, визначений статтями 251 - 255 Цивільного процесуального кодексу, а також статтями 207 - 242 Сімейного кодексу України. Виключна компетенція суду щодо розгляду справ про усиновлення покладає на суддів значну відповідальність щодо майбутньої усиновленої дитини.

На реалізацію положень СК України щодо усиновлення постановою Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2003 р. № 1377 було затверджено Порядок ведення обліку дітей, які можуть бути усиновлені, осіб, які бажають усиновити дитину, та здійснення нагляду за дотриманням прав дітей після усиновлення.

З 1 грудня 2008 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2008 р. № 905 "Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей".

Справи про позбавлення батьківських прав розглядаються у позовному провадженні, підстави і наслідки позбавлення батьківських прав, поновлення в батьківських правах визначено статтями 164 - 169 СК України.

До Срібнянського районного суду Чернігівської області протягом 9 місяців 2015 року надійшла 1 справа про усиновлення. Дана справа про усиновлення розглянута з ухваленням рішення про задоволення заяви. Справа розглянута під головуванням судді

Цигур Ж.А.

У апеляційному порядку винесене рішення у справі про усиновлення не оскаржувалося.

Протягом вказаного періоду справи про визнання усиновлення недійсним та скасування усиновлення, поновлення в батьківських правах, встановлення опіки та піклування над дітьми Срібнянським районним судом Чернігівської області не розглядалися.

Відповідно до ст. 251 ЦПК України заява про усиновлення дитини або повнолітньої особи, яка не має матері, батька або була позбавлена їхнього піклування, подається до суду за місцем їх проживання.

Ст. 251 ЦПК України визначає підсудність справ про усиновлення як громадянами України, так і іноземцями та особами без громадянства без альтернативи, а саме: за місцем проживання дитини або повнолітньої особи, яка може бути усиновлена.

Для вирішення питання підсудності справи про усиновлення дитини або повнолітньої особи місце проживання останніх необхідно визначати з врахуванням положень ЦК України.

Згідно із частиною третьою ст. 29 ЦК України місцем проживання фізичної особи у віці від 10 до 14 років є місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я тощо, в якому вона проживає, якщо інше місце проживання не встановлено за згодою між дитиною та батьками (усиновлювачами, опікуном) або організацією, яка виконує щодо неї функції опікуна.

Місцем проживання фізичної особи, яка не досягла десяти років, є місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я, в якому вона проживає (частина четверта ст. 29 ЦК України).

У Законі України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування" від 13 січня 2005 р. визначено терміни місце походження дитини-сироти і дитини, позбавленої батьківського піклування та місце проживання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Згідно із ст. 1 Закону України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування" місце походження дитини-сироти і дитини, позбавленої батьківського піклування, - місце проживання або перебування її біологічних батьків на момент їх смерті або виникнення обставин, що призвели до позбавлення дитини батьківського піклування. Якщо батьки та місце їх постійного проживання невідомі, місцем походження дитини визначається місце, де дитину знайшли, або місце розташування медичного закладу, де дитину залишили; місце проживання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, - місцезнаходження закладу для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, жиле приміщення дитячого будинку сімейного типу, прийомної сім'ї, опікунів або піклувальників, житло, в якому дитина проживає, інше житло.

Аналіз матеріалів узагальнення судової практики у справах про усиновлення дає можливість дійти висновку, що судді Срібнянського районного суду дотриманням правил підсудності.

Відповідно до частини четвертої ст. 235 ЦПК України справи окремого провадження суд розглядає за участю заявника і заінтересованих осіб.

Особи, які можуть бути усиновлювачами, визначаються ст. 211 СК України. При зверненні до суду ці особи набувають статусу заявника.

Заявниками у справах вказаної категорії можуть бути громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства.

Узагальненням встановлено, що найчастіше із заявою про усиновлення неповнолітньої дитини звертається один із подружжя, який є чоловіком матері, дружиною батька дитини, яка усиновлюється.

У справах про усиновлення дитини іноземними громадянами переважно із заявою про усиновлення звертається подружжя.

Особа, яка звернулася із вимогою про усиновлення дитини, набуває статусу заявника.

За змістом частини першої ст. 253 ЦПК України заінтересованою особою у справах про усиновлення є *орган опіки та піклування*, а у справах, провадження в яких відкрито за заявами іноземних громадян, - уповноважений орган виконавчої влади.

Заінтересованість органу опіки та піклування впливає з його обов'язкової участі у розгляді справи про усиновлення та надання висновку про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини.

Відповідно до ст. 215 СК України облік осіб, які бажають усиновити дитину, ведеться відділами та управліннями районних, районних у містах Києві та Севастополі державних

адміністрацій, виконавчих комітетів міських, районних у містах рад, на які покладається безпосереднє ведення прав щодо опіки та піклування, Міністерством у справах молоді, сім'ї та гендерної політики Автономної Республіки Крим, службами у справах неповнолітніх обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, а також урядовим органом державного управління з усиновлення та захисту прав дитини у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Узагальненням встановлено, що протягом 9 місяців 2015 року висновки про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини у справах про усиновлення складала служба у справах дітей, а також представники цього органу брали участь у справі як заінтересована особа, що відповідає вимогам Закону України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування".

З огляду на викладене *опікунська рада* не належить до органів, які правомочні вирішувати *питання щодо надання висновку про доцільність усиновлення*.

Відповідно до ст. 218 СК України, ст. 254 ЦПК України учасником цивільного процесу може бути і *дитина*, яку усиновляють.

ЦПК України не визначає процесуальний статус дитини, яка бере участь у справі про усиновлення та процесуальний порядок надання нею своїх пояснень. Водночас участь дитини в цивільному процесі означає, що вона є суб'єктом цивільних процесуальних правовідносин, а отже повинна мати визначений законом процесуальний статус.

Згідно зі ст. 233 СК України на підставі рішення суду про усиновлення в актовий запис про народження дитини або повнолітньої особи державний орган реєстрації актів цивільного стану вносить відповідні зміни і видає нове свідоцтво про народження з урахуванням цих змін.

Згідно із п. 2 вказаних Правил рішення суду є підставою внесення змін до актового напису про народження усиновленої дитини.

Таким чином, внесення змін до актового запису є функцією державних органів реєстрації актів цивільного стану на підставі рішення суду, а тому залучення цих органів як заінтересованої особи до участі у справі про усиновлення та покладення на них обов'язку внести зміни до актового запису є процесуальне необґрунтованим. Необхідно зазначити, що у жодній проаналізованій справі не виявлено участі представника державного органу реєстрації актів цивільного стану в судовому засіданні. Від таких органів надходять письмові клопотання про розгляд справи без їх участі.

Ні СК України, ні ЦПК України не передбачено обов'язкової участі *прокурора* при розгляді справи про усиновлення.

Справа розглядалась у встановлені законом процесуальні строки, з дотриманням норм матеріального та процесуального права. Рішення та ухвали судів відповідали вимогам, встановленим ЦПК України.

Суддя в повній мірі досліджувала обставини справи, визначали характер спірних правовідносин, завжди правильно визначали норму матеріального закону, який підлягав застосуванню до вказаних правовідносин, чітко і неухильно дотримувалися норм чинного законодавства при розгляді цивільних справ, забезпечуючи своєчасне вирішення питань відкриття провадження у справах, належну підготовку справ до розгляду, розгляд справ протягом розумного строку, підвищення особистої відповідальності за якісний та оперативний їх судовий розгляд, дотримання правил підсудності, належне складання та оформлення процесуальних документів, реагування на випадки порушення законодавства відповідними учасниками правових відносин.

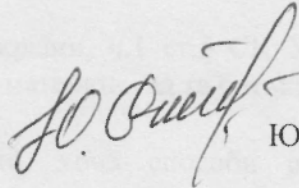
У мотивувальній частині рішення судді викладали встановлені судом обставини, що мають значення для справи, їх юридичну оцінку, а також оцінку всіх доказів, розрахунки, з яких суд виходив при задоволенні грошових, майнових та немайнових вимог, чітко

викладали резолютивну частину, яка повинна містити висновки по суті не забуваючи при цьому зазначати в ній висновок суду про розподіл судових витрат.

Аналізуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що критерієм оцінки ефективності здійснення правосуддя у даній категорії справ є не кількість судових розглядів і рішень, а те, наскільки реально забезпечено конституційне право осіб на судовий захист і їхня оцінка ступеня такої захищеності.

Отже діяльність Срібнянського районного суду протягом 9 місяців 2015 року здійснювалася відповідно до конституційних засад судочинства і була спрямована на забезпечення захисту прав громадян, інтересів суспільства і держави та підвищення ефективності функціонування незалежного і неупередженого суду з метою утвердження та зміцнення судової влади.

Помічник голови
Срібнянського районного суду

Ю.М.Стась